

ศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้ เครือข่ายมูลนิธิสักเมืองน่าน

ศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้ ตั้งอยู่ในบ้านราษฎร์สามัคคี หมู่ที่ 8 ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอภูเพียง เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนระหว่างเกษตรกร คนในชุมชนและเป็นพื้นที่ที่เด็กเยาวชนให้ความสนใจเข้ามาใช้พื้นที่ในศูนย์ทำกิจกรรมต่างๆในช่วงเวลาว่าง

การก่อเกิดและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้มาจากการรวมตัวของกลุ่มนักศึกษา จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตน่าน ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตล้านนาตะวันออก น่าน ครั้งนั้นมีนายสำรวย ผัดผลเป็นประธานกลุ่ม ต่อมาได้ขยายและตั้งเป็นชมรมอนุรักษ์พรรณพืชพื้นบ้าน จ. น่าน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์พืชพื้นบ้านเน้นกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมระหว่างเกษตรกร ในปี พ.ศ. 2536 เกษตรกรเผชิญวิกฤตทางการเกษตร ระบบเกษตรกรรมในจังหวัดน่านเป็นระบบเกษตรเชิงเดี่ยวหรือเน้นการปลูกพืชชนิดเดียวในพื้นที่และปริมาณมาก กระแสการผลิตดังกล่าว ภายใต้วลีที่ว่า “ผลิตสูงและราคาดี” จึงกลายมาเป็นแนวทางสำคัญที่ทำให้เกษตรกรพยายามขยายพื้นที่การเพาะปลูกและใช้เมล็ดพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง เมล็ดพันธุ์ลูกผสมถูกนำมาโฆษณาให้เกษตรกรได้เห็นถึงคุณภาพที่เหนือกว่าพันธุ์พื้นเมืองหรือแม้แต่พันธุ์ที่เกษตรกรคัดเลือกเอง ตัวอย่างเช่น ข้าวโพดลูกผสมพันธุ์ต่าง ๆ อย่างไรก็ดีตามผลจากการที่เกษตรกรหันมาใช้พันธุ์ลูกผสม ทำให้เกษตรกรต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ทุกฤดูปลูก เนื่องจากเมล็ดพันธุ์ลูกผสมไม่สามารถสืบเชื้อหรือเก็บพันธุ์ปลูกต่อได้ ทำให้รายจ่ายในการเกษตรของเกษตรกรสูงขึ้น หนี้ที่เพิ่มสูงขึ้น ความหลากหลายของพันธุ์กรรมพืชพื้นเมืองลดจำนวนลง ทั้งพันธุ์ข้าวและพืชผักพื้นเมือง

จากวิกฤติดังกล่าว เกษตรกรบางส่วนได้รวมกลุ่มกัน รวมทั้งนักพัฒนาเอกชน นักวิชาการท้องถิ่นที่ตระหนักกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว บุคคลเหล่านี้ได้ก่อรูปเป็นหน่วยปฏิบัติการโดยจากเวทีหารือ ได้ยกประเด็นเรื่อง “เมล็ดพันธุ์” ขึ้นมาเป็นประเด็นขับเคลื่อนหลัก โดยมีชมรมอนุรักษ์พรรณพืชพื้นบ้าน จ. น่าน เป็นหน่วยประสานงาน หลังจาก ปี 2536 เป็นต้นมา ทางเครือข่ายมุ่งเสริมศักยภาพเกษตรกรและเสริมองค์ความรู้ด้านเทคนิคเกษตร เพื่อให้เกษตรกรสามารถประยุกต์ใช้ในแปลงของเกษตรกรได้ ทั้งนี้อยู่บนหลักการของเกษตรกรรมยั่งยืน ในปี 2538 ทางชมรมอนุรักษ์พรรณพืชพื้นบ้าน ได้ทำการสำรวจความหลากหลายพันธุ์กรรมพืชในจังหวัดน่าน ได้แก่ พันธุ์ข้าว พันธุ์พืชผักต่างๆ

กระบวนการเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรในช่วงนี้เน้นอยู่ที่ ด้านเทคนิคและเครือข่ายเป็นหลัก ได้แก่ กระบวนการการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์อย่างมีส่วนร่วม กิจกรรมหลักเป็นรูปแบบของการเสริมศักยภาพเกษตรกรแต่ละราย เวทีสัญจรและการประชุมเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนมากขึ้น

ในปี พ.ศ. 2545 ทางชมรมอนุรักษ์พรรณพืชพื้นบ้าน จ. น่าน ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้ เพื่อเปิดพื้นที่เรียนรู้ให้เครือข่ายเกษตรกรและชุมชนใกล้เคียงได้เข้ามาใช้เป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกัน โดยตั้งอยู่ ณ บ้านราษฎร์สามัคคี ตำบลเมืองจัง กิ่ง อ.ภูเพียง จ. น่าน

ปัจจุบันเครือข่ายเกษตรขยายพื้นที่การเรียนรู้โดยอิงตามเขตปกครององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็น 24 อำเภอใน 14 อำเภอและ 1 กิ่งอำเภอของจังหวัดน่าน ทั้งนี้เป้าหมายของเครือข่ายเพื่อ สร้างเสริมสิทธิเกษตรกรด้านการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืช โดยผ่านการเสริมศักยภาพเกษตรกรด้านเกษตรกรรมยั่งยืน โดยมีกรอบการทำงาน 3 ประเด็นใหญ่

กรอบการทำงานที่ 1 การขับเคลื่อนเชิงนโยบายโดยชุมชน

โดยผ่านการสร้างพื้นที่ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยหนุนชุมชนในการปรับเปลี่ยนเชิงนโยบายและเชิงสถาบันองค์กร

กรอบการทำงานที่ 2 หนุนเสริมชุมชนด้านกระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์

เพื่อเกษตรกรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชนในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนและการดำรงชีวิต

กรอบการทำงานที่ 3 หนุนเสริมศักยภาพเครือข่าย

หนุนเสริมศักยภาพโดยเชื่อมประสานผู้เชี่ยวชาญ สถาบันท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนชุมชนในการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืช

กรอบการทำงานทั้ง 3 กรอบเน้นกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและผสมผสาน โดยปัจจุบันเครือข่ายให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้โดยเกษตรกรและเครือข่าย หลังจากที่ได้สั่งสมประสบการณ์และองค์ความรู้มาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามทางเครือข่ายได้วางแผนการดำเนินงานจากกรอบการทำงานและเป้าหมายของเครือข่าย โดยวางไว้ในระยะ 5 ปี ข้างหน้าให้มีทิศทางดังตารางต่อไปนี้

ตารางการทำงานเครือข่ายในระยะ 5 ปี (2549 - 2553)

ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 4	ปีที่ 5
“การจัดการความรู้+กระบวนการเรียนรู้แบบผสมผสานอย่างมีส่วนร่วม” (Knowledge Management and Participatory Integration Learning)	ยกระดับสิทธิเกษตรกรและการอนุรักษ์ พัฒนาการใช้ประโยชน์ในด้านพันธุกรรมพืชเข้าสู่แผนขององค์กรท้องถิ่น และระดับชาติ			
	สร้างโมเดลเชิงนโยบายท้องถิ่นด้านการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืชในชุมชน			
หนุนเสริมและเสริมศักยภาพชาวนา และครอบครัวชาวนา				
การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติและนโยบายด้านการอนุรักษ์ การพัฒนาและการใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืชและสิทธิเกษตรกร (เอกสารและสื่อต่างๆ)				

